

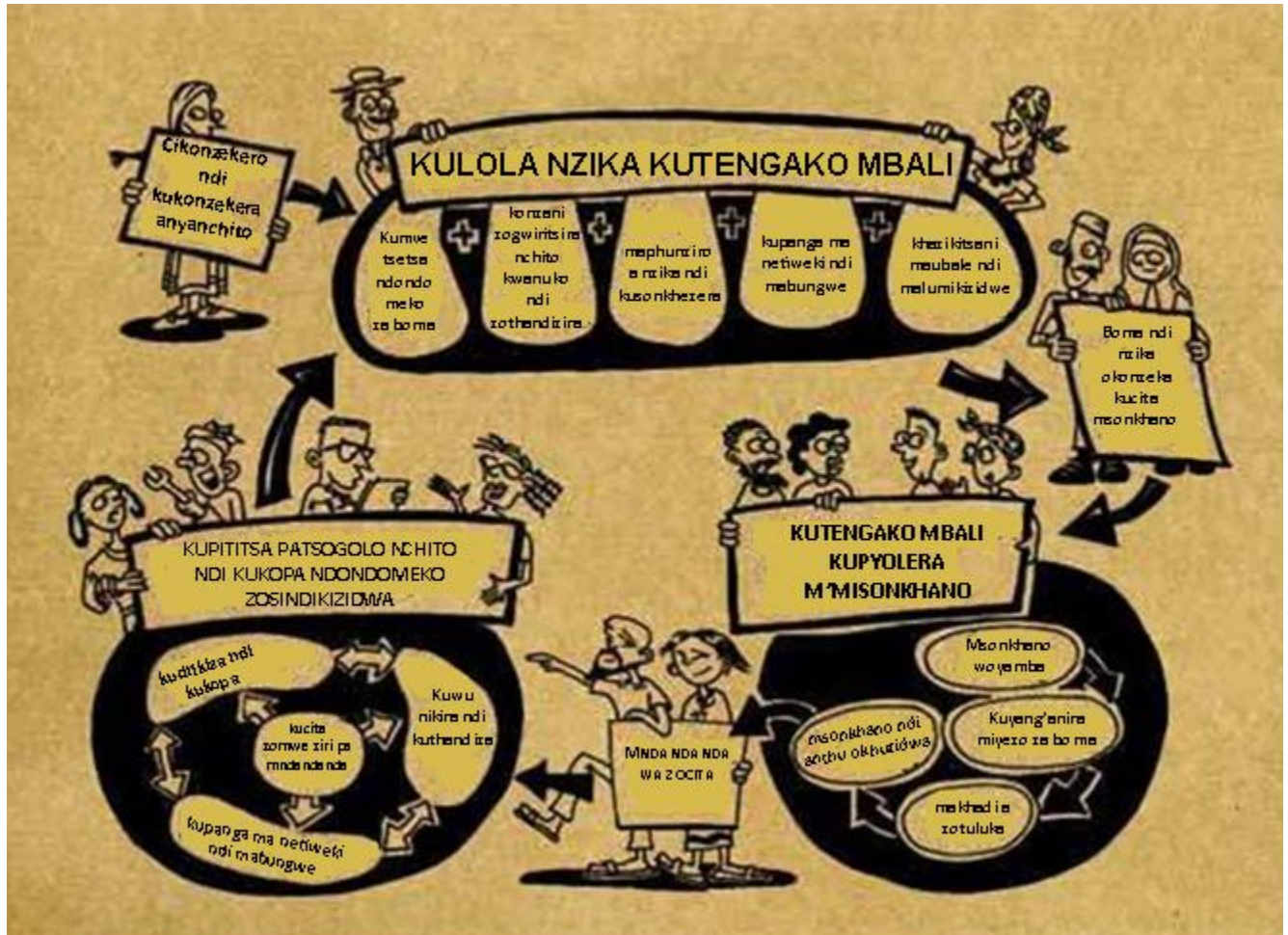
LIU LA NZIKA NDI ZOCITA BUKU LOHANDIZIRA POGWIRA NCHITO M'MALO OSIYANA-SIYANA

CVA iri ndi colinga cobweretsa anyanchito, athu a m'malo osiyana-siyana
ndi boma pamodzi kuti pakhale zinchito zabwino

KUNGOYANG'ANA MOFULUMIRA

Liu la Nzika ndi Zocita(CVA) ndi njira yolimbikitsira Madera imene isintha kukambirana pakati pa Madera ndi boma ndi colinga copititsa patsogolo zinchito, monga cisamaliro ca umoyo ndi maphunziro, cimene cikhudza miyoyo yamasiku onse ya ana ndi mabanja ao.

Colinga ca CVA ndi kupititsa patsogolo kupezeka komanso nchito zabwino za anthu. Kupyolera mukugwiriza ndi kukambirana bwino pakati pa opata thandizo, boma ndi opereka thandiza, opata thandizo apatsidwa mphamvu yoyang'anira ndi kufunsa m'mene nchito ikugwiridwira ndi kutenga udindo pa zinchito. CVA imaima poti nzika iri yonse iri nalo danga losunga mlandu wa boma lake pakukwaniritsa zomwe inalonjeza.

Kupyolera mu CVA, maboma ayankha mlandu wa m'mene aperekera nchito motsutsana ndi miyezo yao. Iyi ndi miyezo imene iripo, imene inalembedwa ndi zigawo za boma ndipo ndizopezeka kwa aliyense. Miyezo isiyana kulingana ndi maiko ndipo ikhoza kuikapo, mwacitsanzo, kukula kwa kalasi kapena nambala ya anyanchito pacipatala. Miyezo ya boma yomwe iripo ndi gawo lofunikira kwambiri ku CVA ndipo ipereka kusiyana kofunikira pakati pa kulimbikitsa kwa ciboi ndi kulimbikitsa pogwiritsa nchito CVA.

Liu la Nzika ndi Zocita(CVA) ipatsanso nzika mpata kulankhula matsatizo ao pa zimene zipanga sukulu labwino, cipatala cabwino kapena nchito zina za boma. Nzika zipanga zizindikiro zimene zifotokoza zomwe zipanga nchito yabwino(monga cipatala kapena sukulu). Atapanga zizindikiro izi, alinganiza m'mene nchito zicitikira ndi zizindikirozi.

ZIGAWO ZITATU ZA CVA

ZIGAWO ZITATU ZA CVA:

- (1) Kuona kuti nzika zitengako mbali.
- (2) Kutengako mbali kupyolera m'misonkhano.
- (3) Kupititsa patsogolo zinchito ndi kukopa ndondomeko zosindikizidwa.

GAWO LOYAMBA

KULOLA NZIKA

Colinga ca gawo iri ndi kukonzekera madera kuti agwirizane bwino ndi anthu ogwira nchito ndi boma. Zinthu zisanu “Kulola Nzika Kutengako Mbali” zasonyezedwa pansipa ndipo zingacitike mu mndandanda uli onse.

1. 1. KUMVETSETSA NDONDOMEKO ZA BOMA

ULAMULIRO NDI NDALE

1. Pezani zikalata/mapepala aboma kuti mutulutse cifupikitso comveka bwino komanso cosabvuta ca kapangidwe ka boma ndi ndale kucokera ku likulu mpak cigawo cothera.
2. Santhulani zaka, mtundu ndi mlingo wa mphamvu zogawiridwa pa kupereka nchito kwanuko. Ndani kapena ndi maulamuliro oti amene ali ndi udindo wakupereka nchito zofunikira? Kodi ndalama zimafika ku anthu oyenera m'madera kucokera ku boma lalikulu?
3. Yesani mbali zocita bwino ndi zifoko, mipata imene ikhoza kupezeka ndi zipsinjo za kapangidwe ka maulamuliro, kuika nzeru pa zigawo zofunikira kwambiri monga zigawo za zaumoyo ndi zamaphunziro.

NDONDOMEKO ZA BOMA, ZITUKUKO ZAKE, KUKHAZIKITSIDWA NDI KUPANGA BAJETI

- Mvetsetsani ndi kusindikiza mwacidule ndondomeko za boma ndi macitidwe ake mwacidule mogwirizana ndi kutukula ndondomeko zosindikizidwa ndi bajeti ya nchito zofunikira kwambiri za zaumoyo ndi zamaphunziro kapena zigawo zina kumene boma lakhazikitsa ndi kusindikiza miyezo. Ndani amene apanga cisankho pa ndondomeko ndipo ndani amene azikopa?

ZINDIKIRANI NDI KUSINDIKIZA MIYEZO

- Madera ayenera kuyabirira kuyang'ana CVA pa pa gawo limodzi .Iri ndilo gawo la zaumoyo zamaphunziro , zaulimi ,zamadzi ndi ukhondo imene ingasakhidwe ndi CVA kapena anthu akuderalo .Pamene ndondomeko zaboma zatsimikizidwa ndi olamulira kukhala udindo wobvomerekeza wa boma ,tsindikizani miyezo.

KUTENGA KO MBALI KWA NZIKA

- Kodi pali magulu avomerekeza oyang'ana pa kugwapo kwa nzika kapena ndi osabvomerekeza cabe? kodi ndi ubale otani umene ulipo pakati pa mabungwe aboma anapambanapo kwakukulu kampeni yokopa anthu? kodi pali zoletsa pa kutengako nawo mbali pagulu?

Ana adziwa mabvuto m'masukulu ao ndipo afunika owalakhulirako

1.2. KONZANI ZOGWIRITSA NCHITO ZA KWANUKO NDI ZOTHANDIZIRA.

Pamene anyanchito afupikitsa zikalato zomwe zilipo amamasulira uthenga mosabvuta kumvetsetsa, kupezaka, kuoneka ndi zida zokopa m'cilankhulo comwe anthu amvetsetsa kumaloko,osaiwala miyezo ya boma- izi ndi zofunikira kwambiri.

1.3. MAPHUNZIRO ANZIKA NDI KUSONKHEZERA.

Kugwiritsa nchito zida zomwe mwakonzazidwa zopezeka kumalo omwe mukhala, sewenzani ndi abwezi akomweko kusunghaniza ndi kuphunzitsa azitsongolero am'malo ndi magulu za CVA ndondomeko za boma nzika - kuika pamodzi madanga ndi maudindo- ndi miyeszo ya boma.

1.4 PANGANI MA NETWORK NDI MABUNGWE.

Pali ponse pomwe ndi cotheka ,CVA ifunika kutsongoleredwa ndi azibwezi akumamalo komweko kapena mamembala akumalo komweko .CVA ikhoza kutenga udindo wofunikira pa kuphunzitsa magulu awa ndi zida za CVA.Ndi cofunikira kukumana ndi okhudzidwa m'malowo mofulumira kuti nchito ya CVA iyende bwino.

1.5 KHAZIKITSANI MAUBALE NDI MALUMIKIZIDWE [CONNECTIONS]

Kuti CVA ipambane tifunika kuthandizira ubale wa mgwirizano pakati pa ogwiritsa nchito ndi wogwira nchito .kulakhulana momasuka ndi cikukulupiriro ndi zofunika,cifukwa ena akhoza kuona ngati akutsutsidwa makamaka anamwino,aziphunzitsi ndi akulu-akulu a boma. Kupanga maubale ndi cofunikira pakuona pa kutengako mbali ndi funo la ndale

Namwino Atim Dina Rose pa cipatala ca Kiyeyi

Gawo 2:

KUTENGAKO MBALI KUPYOLERA M'MISONKHANO

Kusankhana kwa anthu ndi mtima ndi moyo wa Liu la Nzika ndi Zocita [CVA].kusonkhana ndi mndandanda wa misonkhano yomwe ikhudza magulu akulu akulu ndi ang'ono ang'ono amene ayesa ubwino wa nchito zothandiza anthu ndi kuzindikira njira zopititsira patsongolo kagwiridwe ka nchitozo.Mugawo iri, anthu atenga uthenga wa m'mene nchitozi zikugwidwira ndi kupanga matsatizo a momwe zinthu zingasinthire.

MUSANAITANITSE MISOKHANO, ANYANCHITO AYENERA.

- (1) **Khazikitsani magulu ogwira nchito a CVA. Mamembala a magulu ogwira nchito afunika kukonzekera ndi kucitsa misonkhano. Magulu ogwira nchito angasonkhanitsidwe ndi abwezi akomweko**
- (2) **Ganizirani malo kocitira misonkhano.Nthawi zambiri, misonkhano imacitikira ku malo ayang'aniridwa.**
- (3) **Bvomerezanani pa ogwiridwira nchito ndi ogwira nchito amene muzaitana.Gulu logwira nchito isankhale magulu amene azatengako mbali mzigawo zosiyana-siyana**
- (4) **Ganizirani tsiku ndi nthawi.**
- (5) **Itanani anthu ozatengako mbali.**
- (6) **Konzekerani ndi kuphunzitsa amene azatsongolera.**
- (7) **Pezani zinthu zogwiritsira nchito.CVA imafuna ma chati ambiri.**

(1) MSONKHANO WOYAMBA [KUZIKUMBA] KU ANTHU OMWE ALI PAMSOKHANO.

Msokhano uyu ndi woyikidwa kukhazikitsa zocita za CVA momwe zizicitikira ndi kuonetsa nzika ndi oimirira boma ku zocitika zonse ndi zoyembekezereka kutulukamo mum'nsokhano.

(2) KUWUNIKA MAGAWO NTHAWI YA KUONERERA MACITIDWE.

Kuwunika magawo kubvomereza anthu pamodzi ndi boma kulinganiza miyezo ya boma ndi zoonza zomwe zicitika pa malo .Pa nthawi ya cigawo ca “kulola nzika kucitapo kanthu,” anyanchito a CVA ndi okhuzidwa adzayamba ndondomeko iyi pa kuzindikira mayeso yofunikira kucokera mu ndondomeko za boma ,zikalata ndi wogwira nchito.Ndi lingaliro labwino kukumbutsa otengako mbali za ndondomeko za CVA mwathuthu kuti amvetsetse m'mene gawo la “miyeso yowunikira” ikwanira .Gulu limayendera malo eni-eni [monga cipatala kapena sukulu].Pa nthawi ya kuyendera otengako mbali alinganiza miyeso yaboma ndi zenizeni.

Konzani chati monga cithunzithunzi ciri patsamba lotsatira koma musiye mzati weniweni. Masulirani ku anyanchito kuti mwadzindikira miyezo kucokera ku mfundo zaboma ndipo muli ndi kope ya cikalata caboma kuti akhulupirire gwero la uthenga .Mutatero, muwafunse m'mene muyesowu wa dziko ulinganizidwira ndi zeni zeni za cipatala cao kapena sukulu lao.Ikani mayankho awo mu mzati weniweni ndi kuwafunsa cifukwa comwe aganizira kuti zinthu ziri tere. Mungalembe ndemanga zao mu mzati wa ndemanga.”

ZITSANZO ZA MIYEZO

Ngati gulu lanu la CVA iri kuyang'anira zinchito za maphunziro,mungafune mungafune kuyang'anira miyezo ya boma kulinganiza cierendelo ca wophunzira, kupezeka kwa madesiki,ma bench ndi zofunika zina kapena kupezeka kwa zimbuzi.

Ngati gulu lanu la CVA iri kuyang'anira nchito za umoyo, mungafune kuyang'anira miyezo ya boma ndi anyanchito omwe apezeka mzipatala,kupezeka kwa mankhwala ena, nthawi yotsekulira zipatala mwina kupezeka kwa zitsulo zina.

Citanzo: Kuona momwe zinthu ziri kucitikira			
Malo:.....		Nchito/Malo.....	
Mtundu wa zoikamo	Macitidwe	Nambala yeni yeni	Ndemanga
Aziphunzitsi	Mphunzitsi umodzi akhale ndi aphunzi 45		
Zogwiritsira nchito			
• Madesiki	Madesiki 24		
• Mipando	Mipando 24		
Zofunika pophunzira [buku lofunikira kwambiri]			
• Cingerezi	Imodzi mwana aliyense		
• Masamu	Imodzi mwana aliyense		
• Sayansi	Imodzi mwana aliyense.		
Zimbuzi	Cimodzi ca atsikana		
	Cimodzi ca anyamata		

(3) ZIGAWO ZOLEMBERAPO ZOTULUKA PA KHADI LA GULU.

Colinga ca nthawi yolemberapo zotuluka za gulu ndi kutenga maganizo a anthu omwe agwiridwira nchito kulingana ndi m'mene nchito ikugwidwira yomwe akuonera .awa simachitidwe a boma .koma ndi maganizo ndi matsatizoanthucabe.

PANGANI TIMAGULU TING'ONO TING'ONO

Gawani anthu mtimagulu kulingana ndi msinkhu komanso amuna ndi akazi kuti tione kuti onse atengako mbali mokwanira bwino. Mupangenso timagulu ta anthu osawerengedwa pa anzao kapena aja obvutika kwambiri monga azimai apakati ,anthu olemala, anthu omwe ali ndi kalombo ka HIV/AIDS ndi ena ace .Pitamoni mu ndondomeko ya khadi lolebamo zotuluka ndi gulu liri lionse.

MASULIRANI MUYESO WAKACITIDWE

Funsani otengako mbali mtimagulu kuti aganizire zizindikiro za nchito yoyenera. Mukhoza ufotokoza motani za [sukulu labwino kapena cipatala cabwino? Mukhoza uyesa kuwatsekulako mitu. Mwacitsanzo 'kodi mukhoza kuyembekezera kuti anya nchito azikulemekezani?' Lembani muyeso wa zocita izi kapena zizindikiro pa pepala lalikulu.

BWERETSANI MUYESO WA KANKHOPE KOMWETULIRA

Cotsatirapo,bweretsani njira yosabvuta yosankhira "muyeso wa kakhope komwetulira". Pa cizindikiro ciri conse ,membala aliyense wamkagulu azasankha pakusonyeza ngati akumva 'bwino kwambiri', "bwino", "pakatikati"," kuipa" kapena "kuipa kwambiri" pa cizindikiro cimeneco.

ZIZINDIKIRO ZA NCHITO YABWINO.

MUYESO WA KANKHOPE

KOMWETULIRA

KUIIPA KWAMBIRI

KUIIPA

PAKATIKATI

BWINO

Kulingana ndi m'mene otsongolera aganzira citankoni cinthu cina .Monga, nyengo- kodi ndi yabwino kapena yoipa? kapena zamasewera zadziko /magulu a mipira ya citanyu kapena m'mene azasewerera za dziko kapena magulu a mipira ya citanyu acitira [onani cithunzi munsu].Uku ndi kuyesa kuona ngati anthu amvetsa ndondomeko ya kusankha.Pemphani maganizo a cizindikiro kapena kodinda kapatalipatali komwe kazaimirira muyeso wa momwe anthu osadziwa kuwerenga acitira. Pansipa, ciyerekezo ca m'mene gulu la mipira wacitanyu icitira. Ciimiridwa ndi fanizo la bola. Anyanchito abwino a zaumoyo a pacipatala angaimiriridwe ndi nkhope yomwetulira yacikazi ndi kasoti ka anamwino.

MUYESO WAKUYESERERA KUCITA	CIZINDIKIRO	ZOIPA KWAMBIRI	YOIPA	IRIKO BWINO	IRI BWINO	IRI BWINO KWAMBIRI
Kacitidwe katsopano ka gulu la dziko la mpira wa citanyu						
						

KUSANKHA

Cotsatirapo sinthani njira kucokera pa “zizindikiro za nchito yabwino” pa cipepala kupereka ku khadi yolembapo zotuluka ya gulu ndi kuwaitana kuti asankhe.

Khadi yolembapo zotuluka ndi mapepala atatu omwe aikidwa pamodzi motsatirana pacipupa monga momwe zaonetsedwera papepala liri ku dzanja la manja.

Malo..... Gulu.....		
KHADI LOLEMPAPO ZOTULUKA		
	Zizindikiro	Zotuluka
Muyeso woperekedwa		

.....
.....

Aliyense atasankha, onani masankho ndi kufunsa anthu kuti alembe zotuluka zonse-kuimiridwa ndi kankhope komwetulira osati nambala- munzere kapena gawo lolembedwa “zotuluka”. Kupanga mfundo ya zotuluka zapakatikati ingafune kukambirana kwambiri, makamaka ngati pali kutsutsana pakati pa mamembala. Cotsatirapo, funsani anthu okhala m’malowo kuti apereke ndemanga pa zifukwa zomwe anasankhira momwe anasakhira. Lembani zifukwa izi mu gawo lolembedwa” ndemanga “pa muyeso uli wonse wa momwe afunika kucitira, limbikitsani anthu kuti apererke maganizo awo momwe zinthu zifunika kukhalira ndi kuzilemba. Maganizo awa akhoza kukhala zomwe anthu, boma kapena ali onse otengako mbali afunika kucita.

Zigawo za khadi yolembapo zotuluka/zokolola zifunika kucitidwa ndi anthu asacepera pa atatu, munthu wotsogolera, muthu amene azalemba uthenga womwe uli pacipepala ndi munthu wolemba uthenga umene udzasindikizidwa. Kumbukirani, khadi yolembapo zotuluka ifunika kubwezedwapo pa kagulu kali konse. Mnjira iyi tiona kuti titenga maganizo a anthu omwe sayikidwa nzeru kapena osulidwa.

Kothera kwa kabukuka muzapeza thebulo yomwe iri ndi citsanzo ca cithunzi thuzi colinganiza comwe cionetsa m’mene mungaperekere zotuluka za timagulu ku gulu lalikulu. Koma pa colinga congotengako mbali, mungafune kuikamo munthu m’modzi wamagulu kuti agawe zotuluka. Yesani kusagwiritsa nchito khadi yonse ya zotuluka pa cionetsero ici cifukwa yetso ndi lakuti anthu apitemo mbali zonse zoconggedwa ndipo nthawi ndi yocepa. Limbikitsani gulu liri lonse kuti asankhe pa maganizo awo ofunira kwambiri. Ingakhale ganizo imodzi mwina awiri ofuna sintho ndipo agawane ndi gulu lonse

Malo.....		Gulu.....		
PEPALA				
YOIPA KW & MBIRI 	YOIPA 	IRIHO BWINO 	IRI BWINO 	IRI BWINO KW & MBIRI

Malo.....		Gulu.....	
NDEMANGA	MASACIZO		

Kusankha pa zinchito nthawi ya msonkhano

(3) MSOKHANO WA ANTHU OKHUZIDWA

Ngati magawo a “Miyezo yowunika” ndi “Khadi la zotuluka zadera” atha tikhoza kukhala ndi msonkhano ndi anthu okhuzidwa. Colinga ca msokhanoyu ndi kulimbikitsa kukambirana pakati pa nzika, ogwira nchito, boma ndi okhudzidwa ena za ubwino wa zinchito zomwe zinali kuyang’aniridwa. Pamodzi, otengako mbali asankha m’mene azasinthira zinchito. Kudalira pa uthenga uyu, mndandanda wa zomwe mufuna kucita ukonzedwa umene uyikapo kagawidwe ka zinchito ndi nthawi yomwe nchitozo zifunika kucitika kuti nchito zipite patsongolo. Msokhano wa anthu okhuzidwa ndi cigawo cofunikira kwambiri cifukwa iyi ndiyo nthawi pomwe zocita zizasankhidwa. Msonkhano wa anthu okhuzidwa ungatenge maola ambiri-madera ambiri amakonza cakudya camasana pamsonkhano. Pamsonkhano oimirira madela amapereka zotuluka za gawo la kuwunika miyezo ndi gawo la khadi la zotuluka zadera. Otengako mbali apita mumatsatizo omwe atuluka mndondomeko yonse.

Cotsatira, funsani anthu kuti ayambire zolinga zomwe zizayikidwa mu mndandanda wazocita wa gulu lonse. Zolingazo ziyenera kukhala “SMART” zolunjika, zopimika kapena zoyezeka, zokwaniritsika, zoonza ndiponso ziri ndi nthawi yozicitiramo. Lembani izi pacipepala monga ciri pansipa ndipo muone kuti aja omwe atengako mbali ndi olimbikiradi kukwaniritsa zolingazo. Nthawi zina, zolinga izi zizafuna kupanga gulu la ogwira nchito kuti akhazikitse bwino.

.....

MNDANDANDA WA ZOFUNIKA KUCITA				
ZOCITA	NDANI AZACITA ICI	KUFIKIRA LITI	ZOTHANDIZIRA	NDANI AYANG’ANIRA

Conde zindikirani kusiyana pakati pa mndandanda wa zomwe mufuna kucita ndi nkhani. Mwacitsanzo, kulemba 'kupereka madzi' pa mndandanda wa zomwe mufuna kucita ndi kuzindikira bvuto kapena nkhani osati yankho yothetsera bvuto. Ngati nkhani ya kupereka madzi yalankhulidwa, wotsogolera adzayesetsa kuuza athu kuti akhale ndi nchito monga 'kulemba kalata kuboma yakupereka madzi'. kalata ndi zocita pa nkhani kapena bvuto la 'madzi'. Zindikirani kuti kalata ndi cinthu comwe anthu angacite comwe sicifuna zothandizira. Limbikitsani madera kuyambira kupanga zocita zing'ono zing'ono koma zotheka- Osawalimbikitsa zinthu zosatheka kapena kuyambira kucita zokhumba zao. Mufuna zocita zomwe zikhoza kupatidwa ndi kuonetsa kutheka kwa sintho.

KUTSEKA NDI CIKONDWERERO

Kupatulapo mndandanda wa zomwe mufuna kucita, msonkhano wa anthu okhuzidwa ndi wofunikira cifukwa umapatsa mpata dera kugawana zotuluka za nchito zomwe anacitira pamodzi. Wotsogolera asindikize kuti mndandanda wa zomwe mufuna kucita ndi wanzika pamodzi ndi boma ndipo ndi nchito yao kuonetsetsa kuti matsatizo osinthidwa acididwa. Ikani msonkhano woti mukayang'anire momwe nchito ikuyendera.

Potera pake, mpata ufunika kuperekedwa ku otengako mbali kuti ananepo maganizo ao pa mmene msonkhano unaliri, zifoko zake ndi zomwe zacitika bwino. Pemphani maganizo alionse kucokera kugulu pa zomwe anakonda kapena zomwe sanakonde pa mndondomeko ya msonkhano. Msonkhano ungathe ndi cikondwerero ca zakudya, nyimbo ndi zobvina bvina.

.....

CVA iri ndi cilingo cobweretsa anyanchito, dera ndi boma pamodzi

.....

CIGAWO CACITATU:

KUPITITSA PATSOGOLO ZI NCHITO NDI KUKOPA NDONDOMEKO

Zabwino zonse! Tsopano muli ndi mndandanda wa zomwe mufunika kucita. Zolinga mu mndandanda uyu zizatsogolera madera, boma , ndi ogwira nchito kuti apititse patsogolo zinchito zimene zizasintha miyoyo ya ana. Koma kuti apambane, dera lidzafunika kuyang'anira mwapafupi m'mene zinthu zikukhazikitsidwira. Mcigawo cacitatu, Madera, boma ndi ogwira nchito akhadzikitsa mndandanda wa zomwe afuna kucita. koma kuti apambane, afunika kucita nchito zazikulu zinai.

.....

Ana adziwa mabvuto amene ali m'sukulu lao ndipo afuna owalankhulirako.

1. “KUCITA ZOMWE ZIRI PA MNDANDANDAWANU”:

Omwe acita zocita za CVA kambiri amapeza kuti zolinga ziri pa mndandanda wa zinthu zomwe afunika kucita zimagana kuganiza kwambiri utatha msonkhano wa anthu okhudzidwa. kucita zomwe ziri pa mndandanda kutsogoleredwa ndi nzika, amene athandizidwa ndi okhudzidwa ena ofunikira kwambiri- aja omwe anadziperereka pamsokhano. Koma ngakhale kuti zolinga ndi za “SMART”, munthu aliyense ali ndi udindo pa kupindula kwao. Cingakhale cothandiza kugawa zolinga mzocita zing’ono-zing’ono ndi kupempha thandizo la kagulu kogwira nchito kutsirizitsa zinchito izi.

2. KUWUNIKIRA NDI KUTHANDIZIRA

Nthawi zambiri anthu amazipereka kucita zinthu zina mumsonkhano koma adzafuna kuwunikiridwa ndi kuthandizidwa kuti akwaniritse kuzipereka kwao kwatsopano. Pa cifukwa ici, “mndandanda wa zomwe mufuna kucita” umakhala ndi gawo lolembedwa “Ndani azaunikira”. Anthu ochulidwa apa afunika kuikako nzeru ku nchito yao. Anthu ochulidwa apa afuika kukhala amderalo.

Ganizo limodzi ingakhale kupacika pepala la mndandanda wa zomwe mufuna kucita poyera kumalo aboma kapena pamalo ena amene apitidwa ndi munthu aliyense monga cipinda camzinda. Ici cizabweretsa kucita zinthu mosabisa komanso kuyankha mlandu kwa aja amene anapatsidwa udindo wogwira nchito. Cidzalimbikitsanso kugwapo kwa anthu amdera mndondomeko yopititsa patsogolo zinchito.

Kulemba zomwe zinacitikapo ndi cofunikira kwambiri kuthandidzira kuwunikira zocita. Aja amene ali ndi udindo wogwira nchito afunika kulimbikitsidwa kulemba zomwe acitako kale, zapitako patsogolo ndi kuwauza anthu pa zomwe zikucitika.

3. KUPANGA MA NETWEKI NDI MABUNGWE.

Nthawi zambiri mndandanda wa zomwe zifunika kucitika uzayika zolinga zomwe zizafuna thandizo kapena ulamuliro kucokera ku otsogolera akulu aboma. Kutu mukumane nao akulu akulu aja, madera azafunika kupanga ma netweki ndi mabungwe amene azakopa cidwi ca anthu akulu akulu awa. Sewenzani ndi abwezi am’ madera kapena mufunse gulu lolimbitsa anthu mdziko lonse kuti akuwunikireni momwe mungapangire kabungwe kamgwirizano wopambana.

4. LIMBIKITSANI NDI KUKOPA.

Pamene mndandanda wa zomwe zifunika kucitika wayika zotuluka zomwe afuna, madera afunika kapeza njira momwe afunira kuti akwaniritse zolinga za. Malangizo ena apafupi kuti mupambane pa kulengeza kwanu ndi awa:

- (1) Pezani amene angabweretse sintho imene dera ifuna. Mmulunjike ndithu. osana kuti 'cigawo ca zamphunziro 'ndani munthuyo [mumdziwe udindo wake ndi dzina lake]. Ali ndi mphavu kapena ulamuliro.
- (2) Ndani amene mukhoza kugwirizana nao? Mukhoza kugwirizana bwanji kapena kupanga netweki motani imene ingabweretse kusintha komwe mufuna?
- (3) Nciani comwe cingakope aja omwe ali ndi mphamvu? Kodi azayankha kupanikizika kwa ndale? kupanikizika kwa midiya? Kupanikizika kucokera ku gulu lina?
- (4) Kodi pali malo a mabungwe aboma kapena ndondondomeko za boma zimene mungagwiritse nchito kuti mukwaniritse colinga canu.

Ganizirani kugwira nchito ndi abwenzi am'madera kapena ofesi la gulu lolimbikitsa anthu mdziko lonse kapena azaumoyo wa ana. Tsopano anchito apange njira yolimbikitsira bwino.

Uthenga umene ulembedwa pama chati pa nthawi ya msokhano ndi wadera lomwelo. Afunika kusunga ma chatiwo. Angasungidwe ndi mphunzitsi wamukulu, bungwe loyendetsa sukulu, kholo lodalirika kapena kabunge ka aphunzi. Mwatcisanzo, mzocita zina za CVA, zaikidwa m'maofesi a aphunzitsi aakulu kulondola msokhano wadera.

NGATI MUFUNA KUDZIWA ZAMBIRI, YANG'ANIRANI KU "ZOLEMBA ZOTSOGOLERA ZA LIU LA NZIKA NDI ZOCITA" POMWE KABUKUKA KOTSOGOLERA ZOCITA M'MALO OSIYANA- SIYANA KALUNJIKI.

Kupambana kwakuteteza dziko la Uganda mu Uganda, zocita za CVA zinazindikira kulova kwa ana ku sukulu popanda zifukwa zeni zeni ngati bvuto lalikulu. Poyamba, mamembala amdera anazindikira kuti cinali cifukwa coti ana anali ndi njala ndipo anakonza kuti azipereka cakudya camasana. Koma, mkupita kwa nthawi izi zinalephereka. Kucokera mkafukufuku wa CVA, cinazindikirika kuti lamulo lopereka maphunziro aulele mdziko la Uganda linaletsa ma sukulu kutenga ndalama ziri zonse ngakhale cakudya. Kucokera pa mulingo wacomweko kupyolera mkugwirizana kwa WV/NGO, boma la Uganda linabvomera kusintha lamulo ndi kulola kuti sukulu izitenga ndalama za cakudya.

NSONGA ZOWONJEZERA:

SUNGANI ZOLEMBA ZABWINO!

Liu la Nzika ndi zocita [CVA] imapanga uthenga wofunikira pa kulunjika kwa nchito zothandiza anthu. Uthenga uyu ufunika kusungidwa bwino kwambiri, kotero kuti ungangwiritsidwe nchito modaliririka kukopa boma.

Onetsesani kuti mwalembe uthenga umene wapangidwa nthawi ya:

- Kuwunika magawo.
- Gawo la makhadi.
- Msonkhano wa anthu okhuzidwa [mndandanda wa zocita].

Onani zolumikiza 2-6 kothera kwa kabukuka za mapepala olembapo okhazikika.

.....

GANIZIRANI M'MENE ANTHU AM'DERA ANGALUMIKIZIRE NCHITO YOLIMBIKITSA MADERA NDI MAIKO

Kulumikiza zocita za kumadera kupita ku zocita zapamwamba ndi cofunikira nthawi zambiri poonetsetsa kuti mindandanda ya zocita ingafikiritsidwe. Khama pa mlingo wapa mwamba mwacitsanzo, kukumana ndi nduna ya zamaphunziro, ndizoti anthu am'madera sangacite ndi ku kwanitsa ndipo angafune owalankhulilako oposa pa boma limodzi. Poyamba, ici cikhoza kucitika m'malo mwa dera ndi anyanchito a kabungwe ka world vision ndi abwenzi ao, pamene mphamvu za dera ndi kumanga kotero kuti azicita zocita izi kwa nthawi yaitali. Koma WV afunika kuyesa kulimbikitsa oyimirira dera m'modzi kapena awiri kuti aziperekeza a WV pa misokhano iri yonse yapa mwamba.

.....

GANIZIRANI MOGWIRITSIRA NCHITO MIDIYA

Amtola nkhani amafuna nkhani. Ikani pamodzi mamembala amdera ndi kulankhula nao zocita za CVA koma onetsetsani kuti muli ndi zotuluka. Ndiko kunena kuti, kugawana nkhani yakupambana ndi zithunzithunzi kapena filimu. Osangokumana kuti mungolankhula za ndondomeko za CVA. Midiya ifuna zotuluka zooneka ndipo ngati sitero, ndiko kuti palibe nkhani. Anyanchito oyang'anira mauthenga a kabungwe ka World Vision angathandize madera kusewenza bwino ndi midiya yam'madera ao.

.....

ZABWINO ZONSE!

Khalani omasuka kutifika pa cva@wvi.org
ngati mufuna kuunikiridwa kapena zogwiritsira nchito!

PEPALA LOLUMIKIZIDWA 1: GAWO LA MSONKHANO WA ANTHU AMDERA

CIGAWO	NDANI AMENE AFUNIKA	COLINGA CA CIGAWO/ZOTULUKA	ZOFUNIKIRA	NTHAWI YOFUNIKA
MSONKHANO WOYAMBA	- Anthu amdera - Azitsogoleri amdera - Oimirira boma - Anyanchito - Magulu ogwira nchito a CVA	Mau oyamba onena za CVA ndi misonkhano yam'madera	Cithunzithunzi mwacidule ca CVA(mudinde pa cipepala) Cithunzithunzi mwacidule ca msonkhanowa dera.	Ola limodzi
KUWUNIKA MIYEZO/MASI-TANDADI OYANG'ANIRA	- Azitsogoleri amdera - Oimirira boma - Anyanchito - Magulu ogwira nchito	Kulinganiza miyeso ndi m'mene zinthu zomwe ziyang'aniridwa ziriri.	Cithunzithunzi mwacidule ca CVA. Cithunzithunzi mwacidule ca msonkhano wa dera. Mapepala odindapo ndi kulembapo zotuluka za "Masitandadi oyang'anira"	Ola limodzi kapena awiri
MAKHADI A ZOTULUKA ZAM'MADERA	- Olandira thandizo (magulu osiyana- osiyana) - Opereka thandizo (magulu osiyana-siyana)	Kuyesedwa koyenera kwa nchito yoperekedwa. Macitidwe a olandira thandizo ndi opereka thandizo. Kupereka matsatizo pa m'mene nchito ingapitire patsogolo.	Cithunzithunzi mwacidule ca CVA(Mudinde pa cipepala) Cithunzithunzi mwacidule ca msonkhano wa dera.(Mudinde pa cipepala) Mapepala odindapo ndi kulembapo zotuluka za "Masitandadi oyang'anira"	Ola limodzi kufikira maola atatu pa gulu liri lonse. Kumbukirani: Mufunika kutsogolera cigawo " ca makhadi a zotuluka zamdera" ndi magulu olandira thandizo osiyana-siyana.
MSONKHANO WA ANTHU OKHUZIDWA	- Otengako mbali pakuwunikira miyeso ndi dera - Zigawo za makhadi a zotuluka - Azitsogoleri am'madera - Boma - Oimirira (oyang'anira ndi ndale)	Kugawana zotuluka za "masitandadi owunikira" ndi zigawo za "Zotuluka za makhadi a m'madera"	Cithunzithunzi mwacidule ca CVA(Mudinde pa cipepala) Cithunzithunzi mwacidule ca msonkhano wa dera(Mudinde pa cipepala) Zimapepala zomwe zionetsa zotuluka za m'dera "Khadi ya zotuluka za mdera" ndi zigawo za "masitandadi owunikira"	- Kucokera ku maola ocepa kufikira tsiku lathunthu. - Ambiri amene acita nchito ya CVA amapereka cakudya camasana.

PEPALA LOLUMIKIZIDWA: 2 PEPALA LOLEMPAPO CIGAWO COWUNIKIRA MIYEZO

CIGAWO COWUNIKIRA MIYEZO YA CVA TSIKU LOKUMANA: DZINA LA MALO: MALO OYANG'ANIRIDWA: CIGAWO:					
Mtundu wa zoikamo	Muyeso wake	Zoikamo zenizeni	Zosintha pambuyo pa zocita za CVA	Tsiku losinthira	Ndemanga

PEPALA LOLUMIKIZIDWA: 3 PEPALA LOLEMPAPO CIGAWO CAMAKHADI A ZOTULUKA ZAM'MADERA:

ZIGAWO ZA MAKHADI A ZOTULUKA ZA MDERA TSIKU LA MSONKHANO:						
MALO OYANG'ANIRIDWA:						
GULU LOGWIRITSA NCHITO: CIGAWO:						
Miyezo Ya Zocita Yopangidwa ndi Dera/Anthu	Mamaliki Onse	Matsatizo A Zofunika Kupititsa Patsogolo	Zosintha Pambuyo pa Zocita za CVA	Mamaliki Pambuyo pa Zocita za CVA	Tsiku Losinthira Mamaliki	Ndemanga
MIYEZO YA ZOCITA YOPATSIDWA						

PEPALA LOLUMIKIZIDWA: 4 PEPALA LOLEMPAPO LA MSONKHANO WA ANTHU OKHUZIDWA

ZOCITA	NDANI AZACITA IZI	KUFIKA LITI	ZOTHANDIZIRA/NCHITO ZING'ONO-ZING'ONO	NDANI AZAYANG'ANIRA
ZOCITA	NDANI AZACITA IZI	KUFIKA LITI	ZOTHANDIZIRA/NCHITO ZING'ONO-ZING'ONO	NDANI AZAYANG'ANIRA

CITSANZO CA CIPEPALA CA CIYEREKEZERO X CIPATALA				
Zisonyezo	Zizindikiro	Odwalira ku nyumba	Odwala maten- da obadwa nao	Ogwira nchito
MAGWIRIDWE ANCHITO				
Kupezeka kwa mankhwala				
Kucezeka kwa anya nchito				
M'mene nchito ifunika kugwiridwira				
5.1 mtundu wa ogwira nchito		 - 		
5.2 kukhutira kwa thunthu ndi nchito		 - 		

